

ONOMASTIČKI PRINOSI

Živko Bjelanović
ONOMASTIČKE TEME

(Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007.)

Svojim se radovima Živko Bjelanović pojavljuje u znanstvenoj literaturi već nekoliko desetljeća. Područje je njegova znanstvenoga zanimanja onomastika, i to pretežno hrvatska antroponimija. Svoja istraživanja temelji na građi prikupljenoj vlastitim terenskim istraživanjima, ali i na korpusu ekscerpiranu iz povijesnih dokumenata te brojnih znanstvenih, književnih i drugih relevantnih djela. Budući da su njegovi onomastički prilozi razasuti po raznim publikacijama i nejednako dostupni, autor ih je odlučio objaviti na jednome mjestu te je tako nastala njegova knjiga *Onomastičke teme*, objavljena 2007. u izdanju Hrvatske sveučilišne naklade.

Članci su u knjizi razvrstani u tri skupine: *Toponimija i etnonimija*, *Antroponimija* te *Onomastička leksikologija i leksikografija*. Kako autor naglašava u predgovoru, radovi načelno nisu mijenjani, ali su pojedina tumačenja jezičnih podataka neznatno drukčija i dopunjena u skladu sa suvremenim spoznajama, novijom literaturom i/ili novijim istraživanjima. Na kraju je knjige Ž. Bjelanović izdvojio i korpus na kojima je temeljio pojedine priloge.

U prvoj skupini radova, *Toponimija i etnonimija*, u središtu su autorove pozornosti, preciznije, ojkonomi. Granica je među dvjema jezičnim kategorijama iz naslova te skupine vrlo dinamična jer je znatan broj

ojkonima (i mikrotoponima) podrijetlom od etnikâ. Autor to dokazuje na primjeru onih ojkonomima koji završavaju sufiksima -ane/-ani, čije je izvorno značenje 'ljudi koji žive na mjestu koje je u osnovi toponima'. Slična su postanka i ojkonomi tipa Muškovci, rasprostranjeni u velikom broju u sjevernoj Dalmaciji, koje autor dovodi u vezu s vlaškim stanovništvom, smatrajući da je prvotno značenje tih ojkonomima bilo 'članovi zajednice kojoj je čelnik osoba s imenom iz osnove'. Pokušavajući iščitati nejezičnu stvarnost iz jezičnih podataka, autor uočava dva temeljna procesa u razvoju ojkonomima, omogućena njihovim značenjskim praznjenjem: asimilaciju i singularizaciju. Ta dva procesa Ž. Bjelanović pokazuje detaljnije na primjeru ojkonomima benkovačkoga kraja.

U veliku se broju priloga iz tematske skupine *Antroponimija* autor bavi hipokoristicima. U prošlostoljetnim ih se i ovoljetnim hrvatskim gramatikama definiralo i opisivalo svakojako, većinom bez razlikovanja njihove izrazne i značenjske strane, što je izazivalo brojne metodološke probleme. Stoga autor nudi svoj model pri opisu i predlaže nov termin *pokraćeni-ca*, a budući da je njihovu značenjsku stranu nemoguće zahvatiti u potpunosti zbog različitih konotacija koje mogu poprimiti ovisno o denotatu i kontekstu, inzistira na raščlambi izraza. U ovoj se skupini na-

laze i njegove poveće studije, primjerice o antroponimima u Ćopićevoj prozi i o prezimenima s područja sjeverne Dalmacije u ispravama 17. stoljeća. Znatno je metodološki problem pri istraživanju takvih isprava neujednačenost i nedosljednost talijanske grafije. U ostalim priložima raščlanjuje dosad neuspješno tvorbeno opisivanja prezimena (primjerice ona koja završavaju danas neplodnim sufiksom -da, tipa *Ivanda*, ili ona nastala dodavanjem protetskoga š tvorbeno prozirnog odsječka, kao *Špero*), tumači pojedina izrazno deformirana prezimena (npr. izvedenice prezimena *Osmokruhović*) ili pozornost usmjerava na antroponimiju konkretnoga geografskoga područja (obiteljske nadimke sjevernodalmatinskoga prostora, splitska prezimena i prezimena dvorskoga kraja) te na tvorbu određenim sufiksima (-uša, -ela i -elja, -(ć)ina i dr.). Valja spomenuti i autorov pokušaj terminološkoga razgraničenja i preciziranja termina *varijacija* i *varijanta* osobnoga imena, što bi se određivalo na temelju značenjskoga odnosa izvedenice i osnovnice.

U člancima iz treće skupine, *Onomastička leksikologija i leksikografija*, važno mjesto zauzimaju autorova promišljanja o antroponimima kao sastavnicama rječnikâ. S jedne strane njihovu dosadašnju obrađenost u antroponimijskim rječnicima ocjenjuje nezadovoljavajućom – zbog zanemarivanja tvorbenih struktura antroponimâ, nedostatna navođenja primjera ili njihove neusklađenosti sa živom praksom te zbog loše opisane prozodijske razine. Nudi svoj prijedlog strukturiranja

rječničkih članaka za antroponime te razmatra bi li ih trebalo uključiti u jednojezične rječnike. Ujedno upozorava na neispravnost tvorbenih raščlambi antroponimâ u literaturi, i to na primjeru prezimena i obiteljskih nadimaka na -ić i -ović. Autor predstavlja nov model pri opisivanju antroponomastičkih tvorenica – tvorbeni prsten, pri čemu se jasnije utvrđuju osnovnica i izvedenice te motivirajuće osnove. Posljednji je članak vrlo zanimljiv zbog autorovih promišljanja o nužnosti normiranja prezimena, što u dosadašnjoj praksi nije uobičajeno.

Značajke su Bjelanovićeva stila terminološka preciznost, metodološka jasnoća, analitičnost i sustavnost. Svoje zaključke iscrpno oprimjeruje, a sva je građa koju je prikupio terenskim istraživanjima akcentuirana. Budući da su podaci o njoj u dosadašnjoj literaturi oskudni i nesustavni, osobitu pozornost posvećuje upravo prozodiji. U svim svojim istraživanjima inzistira na razlikovanju izrazne i značenjske razine te na detaljnoj raščlambi obaju aspekata, pa nerijetko ističe da pritom temeljem mora biti jezična analiza, a tek nakon nje može uslijediti pokušaj zahvaćanja i rekonstrukcije nejezične stvarnosti. Istraživanja temelji isključivo na tvorbeno jasnim jedinicama, izbjegavajući nepotrebne i znanstveno neutemeljene spekulacije. I pri teorijskim tumačenjima i pri analizi određene jezične građe, autorovom nepresušnom inspiracijom i ishodištem ostaju toponomastika i antroponomastika novoštokavskoga područja sjeverne Dalmacije.

Ivana Sanković